

Rezumat

Actualitatea și importanța temei abordate. Știința și practica în domeniul politicii de dezvoltare regională au înregistrat recent la nivel european o evoluție deosebită și se dezvoltă continuu, pe un trend ascendent, cu un impact notabil asupra tuturor participanților la viața economică și socială, impunând noi concepte și practici în politicile de dezvoltare națională și în politica de coeziune a Uniunii Europene. Accentul se pune pe construirea și implementarea unor strategii coerente de dezvoltare la nivel regional, pe îmbunătățirea activităților de planificare și organizare, elemente care să genereze îmbunătățiri vizibile la nivel de regiune.

Principalul scop al studiului dezvoltării regionale este identificarea acelor factori care contribuie la dezvoltarea sau evoluția unei regiuni. Studiile regionale au demonstrat faptul că dezvoltarea regională nu poate fi pusă pe seama unui singur factor. Factorii care influențează dezvoltarea regională trebuie analizați în corelație cu rezultatele lor. Principalii factori care influențează dezvoltarea sau involuția unei regiuni sunt: distribuția capitalului atât la nivelul economiilor naționale, cât și la nivelul economiilor regionale; calitatea și mărimea forței de muncă din regiunea respectivă; suportul tehnologic și infrastructural pe care îl poate oferi regiunea în vederea atragerii unor investiții; piața economică locală și regională respectiv diversitatea acesteia.

Prezenta temă de cercetare s-a conturat și ca urmare a aderării țării noastre la Uniunea Europeană. Această aderare mult dorită, la o comunitate mult mai mare și superior dezvoltată, a adus cu sine o serie de avantaje printre care și instrumentele structurale, accesibile pentru realizarea obiectivului de convergență.

Teza de doctorat are ca **obiectiv general** realizarea unui studiu complex privind politica de dezvoltare regională și creșterea capacității României de a beneficia de fondurile structurale și de coeziune nu doar în termeni nominali, ci și în termeni de dezvoltare economică și socială.

Obiectivele politicii de dezvoltare regională pot fi privite atât din perspectiva Uniunii Europene, privită ca o uniune de entități naționale, dar și din punctul de vedere al fiecărui stat membru în parte, prezentând în timp o tendință de combinare a obiectivelor de ordin regional cu cele structurale, în scopul susținerii și promovării competitivității regionale și naționale.

Realizarea obiectivului general al cercetării a necesitat identificarea și îndeplinirea unor **obiective specifice** domeniului:

- Identificarea conceptelor teoretice de bază în domeniul dezvoltării regionale, cuprinzând aici diferitele abordări prezente în literatura de specialitate pentru a construi un cadru teoretic complex și complet;
- Prezentarea conceptelor specifice politicilor europene: regiunea, dezvoltarea regională, politica de dezvoltare regională europeană, politica de coeziune economică, socială și teritorială, fondurile de coeziune și structurale ale Uniunii Europene;
- Identificarea printr-un studiu comparativ a practicilor de calitate în domeniul politicii de dezvoltare regională în statele membre ale Uniunii Europene;
- Evaluarea decalajelor existente între regiunile României prin selectarea unor criterii de analiză a disparităților, astfel încât să obținem rezultate cât mai relevante. Astfel, am dorit să surprindem diversitatea formelor sub care se prezintă inegalitățile: inegalități economice (reflexate prin PIB pe locuitor, prin câștigurile salariale și rata șomajului), sociale, ale nivelului de trai, etc..
 - Reflectare unifactorială a disparităților regionale în dezvoltarea economico-socială a României – populația ocupată, nivelul șomajului, PIB/locuitor, investiții străine directe;
 - Analiza multifactorială a efectelor integrării economice și a implementării

politicii de coeziune asupra regiunilor de dezvoltare din România, prin construirea unui indice sintetic al dezvoltării economico-sociale;

- Analiză a regiunilor României în structura spațială a Uniunii Europene și reflectarea disparităților de dezvoltare.
- Analiza implementării politicii de coeziune în România, și desprinderea de soluții privind reducerea disparităților teritoriale, creșterea gradului de absorbție a fondurilor europene și realizarea coeziunii economice și teritoriale între regiunile de dezvoltare.

O primă abordare în cadrul lucrării este cea teoretico-metodologică, în care am încercat să acoperim întreaga gamă a teoriilor recente ale științei regionale, să arătăm importanța planificării regionale ca instrument de coordonare a strategiei de dezvoltare regională și să desprindem perspective teoretice și observații empirice referitoare la dinamica regională în Uniunea Europeană.

Passul următor s-a constituit în analiza statistică a datelor disponibile și sintetizarea acestora, metode folosite pentru realizarea capitolelor. Cea mai frecvent utilizată metodă a fost comparația/benchmarkingul, deoarece analiza a fost realizată în intervalul de timp 1998-2016 cu privire la absorbție, disparitățile regionale în dezvoltarea economico-socială a României, evaluând poziția regiunilor de dezvoltare ale României atât în cadrul complexului național, cât și în cadrul comunității europene din care facem parte. Am optat în continuare pentru construirea unui indice sintetic multicriterial obținut prin agregarea mai multor indici parțiali (economie, sănătate, educație, utilități publice, nivel de trai). În continuare am arătat relația dintre indicatorii macroeconomici ai zonelor metropolitane și cei ai regiunilor de dezvoltare NUTS 2 în România, am studiat diferențele majore la nivelul regiunilor NUTS 2 în UE prin indicatorul PIB/locuitor și am relevat inegalitățile în distribuția veniturilor în țările Uniunii Europene calculând coeficientul Gini. Continuând analiza multifactorială a efectelor integrării economice și a implementării politicii de coeziune asupra regiunilor de dezvoltare din România, am utilizat analiza cluster în vederea identificării unor tipare de dezvoltare a regiunilor în timp.

Prin analiza cluster se urmărește, în interiorul unor serii de date, identificarea de grupe (cluster) cu elemente cât mai asemănătoare în interiorul unei grupe și cât mai deosebite între ele, dacă aceste elemente aparțin unei alte grupe. Analiza cluster ne-a oferit posibilitatea să analizăm similitudinile și deosebirile dintre elementele aparținând unei anumite mulțimi, cu scopul de a le grupa sub forma unor clase distincte între ele și omogene la interior. Fiecare variabilă din setul de date analizată este atribuită unei singure grupe, iar mulțimea grupelor este o mulțime discretă și neordonabilă.

În cadrul primului capitol, intitulat *"Abordări conceptuale, politice și instituționale privind procesul de descentralizare administrativă și regionalizare"* am prezentat faptul că globalizarea și integrarea europeană au schimbat arhitectura statului european occidental, creând un nou context pentru fundamentarea politicilor teritoriale. Cu toate că regiunile se regăsesc în granițele lor naționale, ele au devenit un element important în politicile europene și în cele internaționale. Alăturându-se în eforturile lor, regiunile au încercat să-și mărească influența față de instituțiile UE și să-și susțină interesele comune prin militarea pentru crearea unor politici europene sustenabile.

Instituțiile sunt într-o continuă evoluție și datorită procesului de internaționalizare a politicii regionale. Europa a devenit un partener în privința politicii regionale, în primul rând prin importanța sa contribuție la bugetele naționale din acest domeniu, în al doilea rând prin reformele acestei contribuții. Această contribuție a constituit, în timp relativ scurt, un instrument cu o funcționalitate foarte diferită, dedicat, în principal, finanțării programelor comune derulate între Comunitatea Economică Europeană și statele ce o compun și între Comunitate și regiuni. Adesea, politica teritorială se decide chiar și între mai mulți participanți-parteneri, mai ales când este cazul unor cooperări transfrontaliere. Această

viziune trebuie să se conjuge cu considerarea necesității realizării unor echilibre mai largi, globale sau internaționale. Efortul pentru atragerea investițiilor reprezintă luarea în considerare a unei evidențe incontestabile, aceea a internaționalizării piețelor și a existenței unei piețe europene unificate. Investițiile nu crează numai locuri de muncă ci aduc și tehnologii noi, pot produce și excedente comerciale, și deci, în timp, noi posibilități de a investi. Tocmai datorită acestor elemente investițiile sunt stimulate în țările europene și chiar ajutate prin subvenții publice.

Am arătat faptul că structura teritoriului țării, implicând dimensionarea regională a fenomenelor social-economice, reprezintă o cerință importantă pentru crearea "cadrului" de acțiune al politicii regionale. Fără o grupare a teritoriului, conform unor criterii științifice fundamentate și bine precizate, nu se pot întreprinde măsuri unitare și cu viziune de perspectivă pentru dezvoltarea economică și socială a unor zone cu probleme de șomaj, venturi mici, fluxuri importante de emigrație, depopulare etc, în scopul asigurării echilibrului socio-economic național.

Europa se constituie adesea pentru regiuni într-o sursă de sprijin material, financiar, pentru dezvoltarea economică, prin prezența fondurilor structurale și al altor inițiative, dar este importantă dimensiunea politică a acesteia, în sensul că Europa este utilizată drept cadru pentru imaginea internațională a regiunii, și chiar ca o sursă de suport pentru culturile și limbajele care se află în minoritate, mai ales dacă această minoritate este amenințată în cadrul statelor mari.

Politica de cooperare regională este complexă, deoarece combină și, în același timp, este dependentă de mai multe domenii din competența exclusivă, partajată sau complementară Uniunii Europene. De aceea, politica regională reprezintă un liant între obiectivele prioritare ale UE: coeziune economică și socială, aplicarea principiului subsidiarității și guvernantei, dezvoltare sustenabilă, expuse atât din perspectiva politico-economică, cât și din cea social-culturală.

Cel de-al doilea capitol "*State și regiuni în Europa actuală. Politica regională a Uniunii Europene*", are ca principal scop familiarizarea cu contextul politicii de dezvoltare regională a Uniunii Europene, în general, oferind o imagine de ansamblu asupra conceptelor de bază, noțiunilor și termenilor specifici, obiectivelor și principiilor acestei politici și asupra stadiului, evoluției și tendințelor viitoare de dezvoltare a politicii de dezvoltare regională a UE. În cadrul acestui capitol am studiat modalitățile de divizare a teritoriului Uniunii Europene, ca bază a politicii regionale și am realizat o argumentare a eforturilor de implementare a politicilor de dezvoltare regională.

Politica de coeziune economică, socială și teritorială cuprinde toate acțiunile Uniunii Europene care vizează realizarea dezvoltării economice armonioase și echilibrate a acesteia, în special prin promovarea reducerii disparităților de dezvoltare între diferitele regiuni/state ale Uniunii Europene, a egalității șanselor și a dezvoltării durabile. Aceasta va conduce la creșterea competitivității Uniunii Europene și va genera creșterea veniturilor, aducând astfel beneficii pentru întreaga economie a Uniunii Europene.

Într-un asemenea context, legătura dintre politica de dezvoltare regională și politica de coeziune economică și socială devine foarte strânsă, uneori fiind destul de greu de distins între cele două concepte. În multe situații, cele două sunt chiar confundate, prezentându-se ca politică regională ceea ce, de fapt, reprezintă politica de coeziune economică și socială.

Din acest punct de vedere, am considerat că se impunea să subliniem că politica regională este doar o componentă a politicii de coeziune, având propriile obiective urmărite prin măsuri specifice, obiective aflate în strânsă legătură cu cele ale politicii de coeziune și, în plan mai larg, cu politica generală, economică și socială, promovată în Uniunea Europeană.

Problemele regionale, prin natura și conținutul lor, diferă foarte mult de la o țară la alta, ele fiind rezultatul unor condiții și factori specifici, care caracterizează fiecare stat, astfel

că am considerat util să aflăm care este organizarea regională din statele europene contemporane (pentru care am găsit informații), astfel încât să putem identifica practicile de calitate în domeniul politicii de dezvoltare regională în statele membre ale Uniunii Europene.

În cel de-al treilea capitol ***"Regionalizarea României, premisă a adâncirii integrării economice în Uniunea Europeană"*** am prezentat regiunile de dezvoltare din România în contextul politicilor de dezvoltare regională ale Uniunii Europene, realizând o abordare cronologică a evoluției procesului regionalizării în România, reliefând structura administrativ-teritorială actuală a României, modalitatea în care se face planificarea strategică a politicii de dezvoltare regională și cadrul instituțional al gestionării instrumentelor structurale în România.

În România, pentru realizarea politicii de dezvoltare regională – cadrul legal este asigurat, în principal, de Legea nr.151/1998 referitoare la dezvoltarea regională, care stabilește obiectivele, cadrul instituțional, competențele și instrumentele specifice acestei politici.

Criteriul integrării funcționale potențiale a stat la baza definirii regiunilor de dezvoltare din România, înființându-se cele opt regiuni de dezvoltare în jurul unor centre polarizatoare (Iași, Timișoara, Craiova etc.). Complementar, s-a ținut seama și de alte criterii, cum sunt: criteriul complementarității resurselor, al activităților economice, sociale, al legăturilor funcționale etc. De asemenea, o regiune nu poate fi definită dacă nu sunt luate în considerare criteriile eficienței economice, ale coeziunii sociale și ale orizontului de timp.

Optimizarea funcțiilor teritoriului constituie cel mai important argument al organizării regionale, cel care îi determină necesitatea și o motivează în orice circumstanță. Nici un alt imperativ, indiferent de natura sa, nu poate să i se contrapună decât cu riscul distorsionării întregului proces și a orientării lui pe coordonate nesigure.

Experiența perioadei de programare 2007-2013 a arătat că Uniunea Europeană nu are pretenția regionalizării în forma dură a împărțirii în unități administrative. Este suficient să se identifice regiunile de dezvoltare ale țării, care au o structură economică și socială asemănătoare astfel încât sprijinul acordat acestora din fondurile structurale să fie bine ținut pe realități economice deficitare și să conducă la eliminarea discrepanțelor economice dintre regiuni.

Având în vedere analiza realizată apreciem că cea mai bună soluție, dacă reorganizarea teritorială este motivată prin mărirea nivelului absorbției fondurilor europene și prin construirea unui cadru favorabil dezvoltării regionale, ar fi aceea a menținerii actualelor opt regiuni de dezvoltare. În primul rând ele respectă vechile regiuni istorice cu toate că nu se suprapun perfect acestora, fiecare dintre ele cuprinde o zonă metropolitană cu tradiție, iar constituirea regiunilor s-a produs prin asocierea voluntară a județelor componente. În al doilea rând, aceste regiuni corespund principiului raționalității administrative, deoarece pot fi încadrate NUTS II.

Mai mult, perioada actuală de programare (2014-2020), găsește România cu această formulă de organizare regională. Orice modificare, realizată pe parcursul perioadei de implementare, ar declanșa dezechilibre în procesul de absorbție a fondurilor structurale. Experiența altor state a arătat că nu poți regionaliza contra cronometru, că acest lucru nu se poate face în pripă și că poate dura decenii până când forțele politice, dar mai ales societatea civilă asupra căreia se răsfrânge fenomenul administrativ, cad de acord.

Cea de-a doua abordare a tezei de doctorat s-a concentrat asupra analizei convergenței teritoriale și a disparităților economice și sociale la nivel regional, în România și în Uniunea Europeană.

Importanța utilizării fondurilor structurale și de investiții pentru România în perioada de programare curentă este dată de posibilitatea ca, prin accesarea acestora, să putem

contracara amplificarea disparităților regionale și să sprijinim participarea echitabilă a regiunilor la procesul de dezvoltare socio-economică, prin creșterea competitivității regiunilor. Calitatea de stat membru al Uniunii Europene și integrarea în piața internă unică, obligă la realizarea unei competitivități sporite. În acest context, fondurile structurale și de investiții reprezintă resursa cea mai importantă de care România trebuie să beneficieze pentru a se adapta schimbărilor și provocărilor calității de membru al Uniunii Europene.

Accesul la fondurile structurale și de investiții, ca stat membru oferă României posibilitatea să asigure o dezvoltare pe termen lung a regiunilor, să facă investiții considerabile în infrastructura de transport, să sprijine dezvoltarea rurală, s.a., fapt ce va conduce la creșterea interesului partenerilor străini, având astfel numeroase efecte de antrenare în economie.

Procesul de globalizare, îmbătrânirea populației, fenomenul imigrației acute, necesitatea creșterii competitivității, crearea de noi locuri de muncă, impulsivitatea cercetării-dezvoltării, dezvoltarea infrastructurii, sunt adevăratele provocări pentru România, la care trebuie să răspundă, în parteneriat cu oficialii de la nivel național, regional și local, printr-un dialog susținut cu sectorul privat și academic, pentru identificarea unor soluții practice și integrate. În acest context, atragerea fondurilor europene și de investiții în perioada 2014 - 2020 are rolul de a transforma provocările în oportunități.

Astfel, capitolul al patrulea, denumit ***"Convergență sau divergență – relevarea diferențelor de dezvoltare regională în România"*** demarează prin evaluarea decalajelor existente, ceea ce a presupus selectarea unor criterii de analiză a disparităților, o tipologizare a indicatorilor astfel încât să obținem rezultate cât mai relevante. Astfel, trebuie să surprindem diversitatea formelor sub care se prezintă inegalitățile: inegalități economice (reflectate prin PIB pe locuitor, prin variația activităților economice, prin câștigurile salariale și rata șomajului), cât și sociale, politice, culturale, geografice etc.

Dacă evaluarea inegalităților teritoriale este adesea limitată la relevarea informațiilor unui singur indicator economic sau social, apreciem că utilizarea unor indicatori diferiți poate determina perspective diferite, asupra aceluiași dezechilibru teritorial. Astfel am realizat în prima parte a capitolului o reflectare unifactorială a disparităților regionale în dezvoltarea economico-socială a României – populația ocupată, nivelul șomajului, PIB/locuitor, investiții străine directe.

Deoarece fiecare variantă de comparație a regiunilor asigură o informație cantitativă redusă la o singură însușire a colectivității, înțelegerea unui fenomen cu o complexitate ridicată cum este dezvoltarea regională necesită utilizarea agregată a unui număr cât mai ridicat de indicatori statistici. Astfel, teoria economică a elaborat și testat diferite metode statistice: analizele de clustere, utilizarea ierarhizării multicriteriale, construirea de indicatori de concentrare-diversificare, selectarea unor indici sintetici multicriteriali, etc., dintre care noi am optat pentru construirea unui indice sintetic multicriterial, obținut prin agregarea unor indici parțiali (economie, sănătate, educație, utilități publice, nivel de trai).

Evoluția spațiului economic din perioada analizată nu arată schimbări majore în ceea ce privește structura spațială a României: se consolidează din ce în ce mai mult modelul de dezvoltare regională polarizată, dominat de capitala țării, cu cel mai înalt nivel de dezvoltare economic și social, la care se adaugă acele județe care dispun de centre urbane relativ mari și cu o structură economică mai diversificată (Cluj-Napoca, Timișoara, Constanța), valorificarea cea mai slabă a potențialului economic și a celui uman caracterizând județele periferice cu nivel scăzut de urbanizare. În aceste zone, disfuncțiile sociale și economice acumulate au fost și mai mult accentuate de cele demografice, mai ales în județele din sudul Munteniei, migrația tinerilor contribuind de mai multe decenii la creșterea îmbătrânirii demografice, care, împreună cu nivelul mai scăzut al educației locuitorilor a contribuit la conturarea unor zone cu disfuncții multiple. Dintre factorii noi care au condus la o diferențiere mai accentuată a

dezvoltării regionale din ultimii 20 de ani amintim creșterea investițiilor străine directe, întărirea poziției întreprinderilor mici și mijlocii și activitățile de cercetare-dezvoltare.

În ceea ce privește influența marilor aglomerări urbane asupra celor opt regiuni de dezvoltare (NUTS 2) existente în România, remarcăm o corelație strânsă între performanțele economice ale metropolelor și cele ale regiunii în ansamblu. București și Timișoara sunt cazurile cele mai elocvente de aglomerări urbane care au contribuit la dezvoltarea economică a celor două regiuni de dezvoltare din care fac parte, București-Ilfov, respectiv Vest, având o putere de atracție tradițional mai ridicată decât celelalte orașe mari. De altfel, disparitățile socio-economice dintre regiunile României sunt, în mod evident determinate de distanța față de marile aglomerări urbane, acest fenomen de polarizare fiind specific țărilor mai puțin dezvoltate din Europa.

Studiul disparităților regionale este completat în finalul capitolului cu o analiză a regiunilor României în structura spațială a Uniunii Europene, care scoate în evidență poziția periferică a regiunilor românești, precum și existența unor decalaje de dezvoltare încă semnificative, mai ales față de regiunile Europei Centrale și de Vest. În ansamblu, analiza disparităților cu ajutorul mai multor indici matematico-statistici a permis evidențierea, la nivelul regiunilor europene, a unui proces de scădere a inegalităților teritoriale. Prin urmare, ne putem aștepta ca, în viitor, regiunile din România să reducă treptat din diferențele de dezvoltare existente.

Ultimul capitol *"Ținta României pentru realizarea coeziunii economice, sociale și teritoriale"* face pentru început o scurtă evaluare a performanțelor României în absorbția fondurilor europene în perioada 2007-2016.

Unul dintre motivele ce a determinat opțiunea României pentru integrarea în Uniunea Europeană este dorința de a se dezvolta din punct de vedere economic și social. Fiecare țară urmărește să ofere un nivel de trai cât mai bun cetățenilor săi, condiții bune de viață, educație cât mai accesibilă și de calitate, posibilități de îngrijire adecvată a sănătății, aceste scopuri reflectându-se în opțiunea de a face parte dintr-o formațiune economică cu un nivel mai mare de dezvoltare și stabilitate cum este UE (IER, 2017, p. 19).

Pentru România, aderarea la UE a avut ca rezultate dezvoltarea schimburilor comerciale cu celelalte state europene, creșterea, atât ca flux, cât și ca stoc a investițiilor străine directe și impulsivitatea dezvoltării antreprenoriatului. În acest sens, privind retroactiv, constatăm că în intervalul de timp 2007-2016 țara noastră a înregistrat o dezvoltare economică și socială sensibilă, produsul intern brut aproape dublându-se în cei 10 ani, cu toate că în această perioadă a fost produsă și o criză economico-financiară majoră. Totodată, dacă cercetăm PIB/locuitor raportat la puterea de cumpărare standard, țara noastră a urcat la cca. 60% din PIB din media UE-28, în anul 2007 abia atingând 43% (IER, 2017, p.20-23) .

Dezvoltarea economiei românești s-a produs și datorită absorbției și utilizării fondurilor europene, al căror impact asupra principalilor indicatori economici și sociali ai României pentru intervalul de timp 2009 – 2016 a fost net pozitiv.

Pe termen lung, absorbția fondurilor este importantă nu numai din perspectiva potențialului impact asupra dezvoltării pe care îl pot genera acestea, dar și pentru că va asigura o poziție solidă a României în procesul de negociere a unui pachet financiar consistent pentru următoarea perioadă de programare.

Apreciem că actuala împărțire teritorială a României în 8 regiuni de dezvoltare și 41 județe este suficientă pentru realizarea eficientă a proiectelor de interes regional.

Există o corelație pozitivă considerabilă între calitatea guvernării și rata absorbției fondurilor europene. Astfel, actul de guvernare constituie unul dintre determinanții majori ai construcției și managementului arhitecturii instituționale și cel care potențează buna funcționare în domeniul fondurilor europene.

Din această perspectivă, cea a absorbției fondurilor europene, importanța calității

guvernării este mai ridicată în statele mai slab dezvoltate din UE, astfel că sprijinirea realizării unei bune guvernări poate determina un impact pozitiv de o intensitate superioară (dacă facem comparație cu țările Europei de Vest) asupra capacității efective de mobilizare a fondurilor structurale.

Este greșit, apreciem noi, să considerăm că o nouă regionare va rezolva în mod cert problema dezvoltării teritoriale inegale și pe cea a absorbției fondurilor europene, mai degrabă întvedem riscul să se intensifice disparitățile interregionale. În urma cercetării efectuate prin compararea nivelului de guvernare în statele UE și a ratei de absorbție cu celelalte țări europene, am concluzionat că nu există o legătură certă, semnificativă între absorbția fondurilor și descentralizarea administrativă și financiară.

Traversăm o perioadă cu mari provocări la nivel European. După o criză financiară serioasă, UE s-a confruntat cu fluxuri de refugiați care au pus probleme întregii comunități dar și cooperării europene în general. Peste toate acestea, decizia Regatului Unit a determinat și ea apariția de fricțiuni în ceea ce privește coeziunea europeană. Pe lângă tensiunile interne, UE trebuie să găsească soluții și altor provocări globale majore, precum îmbătrânirea populației și urbanizarea accentuată, schimbările climatice, modificările structurale determinate de progresul tehnologic rapid pe piața muncii.

Este evident necesară identificarea de soluții pentru aceste provocări. Politica de coeziune existentă abordează deja multe dintre aceste probleme și determină mobilizarea la nivel local și regional, element vital pentru obținerea unor rezultate pozitive concrete.

Observăm că o serie de provocări au depășit granițele naționale, instituționale sau politice, și anume: globalizarea, mobilitatea forței de muncă, schimbările climatice, un accentuat declin demografic, importanța surselor regenerabile de energie, etc. În acest context politica de coeziune a fost fundamentată într-o relație strânsă cu celelalte politici comunitare, cum sunt politica concurențială, politica ajutoarelor de stat, a protecției mediului, în domeniul transportului, promovării inovării sau în ceea ce privește dezvoltarea societății informaționale. Totodată, politicile de dezvoltare regională, au urmărit și modernizarea și creșterea eficienței administrațiilor publice pentru a crește transparența și a realiza o administrare de calitate.

În baza analizelor efectuate și a rezultatelor obținute, se pot formula câteva **recomandări și propuneri** de măsuri privind creșterea gradului de absorbție a fondurilor europene și pentru realizarea coeziunii economice și teritoriale între regiunile de dezvoltare, pe care le-am structurat în următoarele paragrafe:

Politica de coeziune economică, socială și teritorială – privire către viitor

În prezent, dezvoltarea regiunilor este apreciată ca fiind unul dintre principalii factori care potențează creșterea economică a țărilor; regiunile se constituie în jucători relevanți la nivelul economiei europene. Regiunile sunt diferite între ele din punct de vedere social, economic, teritorial, au avantaje și slăbiciuni diferite, determină oportunități de creștere și dezvoltare distincte. Factorii care determină procesul creșterii economice într-o anumită regiune, pot crea o încetinire a creșterii economice într-o altă regiune, în funcție de specificul fiecăreia.

Politica de coeziune economică, socială și teritorială trebuie să respecte ideea ”one-size-fits-one”, conform căreia specificul și caracteristicile unei regiuni nu pot fi preluate și implementate într-o altă regiune. Observăm de aici importanța planificării și elaborării de strategii de dezvoltare de jos în sus, de la regiune către nivelul național, astfel încât politicile să se plieze contextului specific regional în scopul obținerii de efecte benefice la nivelul populației și actorilor economici.

Evoluțiile recente ale gândirii economice identifică regiunile ca fiind centre ale creșterii economice, puncte cheie ale bunei guvernante, cel mai bun nivel pentru realizarea organizării și a adoptării deciziilor.

Fondurile structurale europene pot constitui o pârghie adecvată pentru reformele structurale necesare la nivel național. Pentru atingerea acestui deziderat este necesară crearea unor legături mai strânse între politica de coeziune și coordonarea economică a Uniunii și utilizarea unor stimulente mai eficace pentru realizarea reformelor structurale. Din punctul nostru de vedere, pe lângă consolidarea condiționalităților ex-ante, acest lucru impune și interconectarea mai strânsă și mai bine organizată cu recomandările specifice fiecărei țări care pot fi implementate prin politica de coeziune.

Cercetarea noastră a demonstrat că politica de coeziune înregistrează o eficiență maximă atunci când este corelată cu un cadru economic național care potențează creșterea, stabilitatea mediului de afaceri și îmbunătățirea capacității administrative. Așadar, din cercetarea realizată rezultă ideea că legătura dintre politica de coeziune și obiectivele guvernantei economice ar fi bine să fie consolidată în actuala perioadă de programare.

Obținerea unor rezultate tangibile este foarte importantă în condițiile existenței a varii presiuni la care este supusă UE. Noua viziune cu accent pe rezultate, care vizează realizările și impactul politicii regionale, relevă importanța pe care o are calibrul instituțional.

O politică de coeziune care urmărește aceste preocupări poate constitui, pe bună dreptate, o politică ce vizează asigurarea unei creșteri inteligente, durabile și favorabile incluziunii.

Am apreciat ca fiind realizări și totodată viitoare provocări pentru politica de coeziune:

Realizarea unei dezvoltări economice integrate. Cercetarea realizată ne-a permis desprinderea concluziei că politica de coeziune a UE a avut realizări în două dimensiuni la nivel regional. Într-o primă dimensiune, ea a trecut de la obiectivul realizării de investiții majore în infrastructură pentru regiunile mai puțin dezvoltate, la cel al realizării creșterii endogene prin productivitate și antreprenoriat pentru toate regiunile de dezvoltare și, cel mai recent, la obiectivul „specializării inteligente” prin intermediul unor sisteme regionale de inovare. Într-o a doua dimensiune, observăm că politica de coeziune cuprinde obiective sociale și de mediu, urmărind simultan creștere durabilă a economiilor regionale și realizarea de investiții sociale.

Guvernanta pe mai multe niveluri. Bazată pe principiul subsidiarității și principiul parteneriatului, politica de coeziune este coordonată pe mai multe niveluri, pornind din consultare și din comunicare, permițând, în același timp, adaptarea programelor regionale. Realizarea guvernării UE pe mai multe niveluri implică îmbinarea „politicii construite în plan local” cu supravegherea ierarhică și cu acordarea sprijinului.

Învățare continuă și adaptare. Politica de coeziune a presupus un proces continuu de învățare și adaptare, de utilizare a datelor pentru a îmbunătăți planificarea și programarea regională. În cadrul Uniunii se orientează investițiile ținând cont de diferențierea potențialului și a atuurilor regionale. Eficiența diferitelor programe este evaluată tot mai mult prin atingerea unor ținte, pe studierea de indicatori, pe efectuarea de analiză comparativă și pe monitorizare.

Modificări în domeniul demografiei. Politica de coeziune a UE acordă importanță provocărilor complexe ale fenomenului migrației, în condițiile în care refugiații solicită noi locuri pentru a se stabili, iar forța de muncă circulă între statele membre. Totodată, populația europeană îmbătrânește, astfel încât politica de coeziune trebuie să cuprindă o programare inovatoare a diferitelor locuri de stabilire a cetățenilor astfel încât să se poată asigura reforme sociale pentru întregul parcurs al vieții.

Digitalizarea. Politica de coeziune privește probleme regionale și sociale complexe, în condițiile în care procesele tehnologice transformă munca, producția și tipurile de consum. Manifestarea unor decalaje digitale reprezintă o amenințare pentru coeziunea teritorială și socială în situația în care investițiile se vor concentra în aglomerări urbane. Politica trebuie să potențeze realizarea unei „inovări favorabile incluziunii” astfel încât să ofere îmbunătățiri ale

serviciilor realizate în format electronic, să permită perfecționarea competențelor și realizarea de inovații sociale.

Coeziunea teritorială, un concept în evoluție

Studiul nostru arată că în țara noastră și nu numai regiunea a fost privită ca un instrument de absorbție a fondurilor europene, cu scopul reducerii disparităților teritoriale. Pe lângă acest element fundamental care a constituit epicentrul construirii regiunilor de dezvoltare așa cum sunt ele astăzi, e de datoria cercetătorilor să identifice elementele care exprimă specificul regional, să urmărească modul în care regiunile se pot dezvolta și, să găsească soluții și metode prin care să se intervină pentru realizarea coeziunii economice, sociale și teritoriale.

Deoarece națiunile sunt considerate a fi prea mici pentru a soluționa problemele globale apărute la nivel mondial, dar și prea mari pentru a putea identifica soluții eficiente la problemele pe care le au cetățenii, nivelul regional se prezintă ca o soluție optimă pentru a face față diferitelor provocări. Regiunile s-au transformat în jucători importanți în cadrul economiei globale, constituind adevărate centre ale dezvoltării economice și ale creșterii nivelului de trai. Cu toate că în literatura de specialitate am găsit numeroase definiții ale regiunilor, privite atât din perspectiva specialiștilor geografi, cât și a cercetătorilor economiști, am încercat să limităm definiția la următoarele caracteristici esențiale: regiunea reprezintă, în primul rând, o arie geografică sub forma unei unități teritoriale la nivel subnațional; în al doilea rând, regiunea are o identitate proprie și prezintă un specific regional, având, totodată, conștiința unei colectivități teritoriale.

Am arătat că pentru valorificarea specificului regional trebuie ca regiunile să reprezinte principala țintă a politicilor economice. Deoarece regiunile au structuri economice, teritoriale, sociale și culturale proprii, și se află în etape diferite ale dezvoltării este necesară identificarea și implementarea unor măsuri distincte fiecărei regiuni, potențând astfel dezvoltarea pe termen lung a acestora. Gradul ridicat al eterogenității regiunilor relevă existența unor nevoi diferite de dezvoltare.